

Vienna – commedia finita

Proč Vivaldi opouští svou vlast, přesně nevíme. Je možné, že se domníval: V zemích severně ležících od Itálie naleznu lepší uplatnění. Patrně souvisela poslední cesta Vivaldiho s *operním divadlem a provozem*. Vídeň ctíla Vivaldiho jako operního skladatele. Připravovala 1742 operu *L'Oracolo in Messenia ovvero La Merope* (Orákulum v Messině aneb Mérope). Premiéra se uskutečnila v Divadle u Korutanské brány (*Kärntnertor-Theater*). Zachovaná libretní knížka obsahuje poznámku, že hudba pochází od zesnulého pana Dona (= Pátera) Antonia Vivaldiho. Michael Talbot se jednoznačně domnívá, že ještě za Vivaldiho života bylo plánováno nastudování díla, a to ihned poté, co uplynula doba smutku po úmrtí Karla VI. (zemř. 20. října 1740).

O těch věcech již patrně nic neobjevíme.

Je možné, že Vivaldi hodlal upevnit vztahy ke *knížeti Lothrinskému*. Kdoví, zda přece jen jej to netáhlo do *Grazu* ke stagioně bratří *Angela* a *Pietra Mingottiových*, vždyt v trupě účinkovala *Anna Girò*. Možná, že i pěvkyně *Giovanna Gaspariniová*, jež u Mingottiů spolupůčinkovala, byla ve styku s Vivaldim, jenž nezapomínal, že je stále také manažerem, impresáři. Víme, že *Gaspariniová* vystupovala v Teatro Sant'Angelo (1729–1731), mj. ve Vivaldiho opeře *L'Odio vinto dalla Costanza*, a že patřila k význačným protagonistkám vivaldiovského ansámblu za doby *prince Philippa z Hessen-Darmstadtu* (nové údaje: Antonicek–Hilscher/ová/).

Prameny k poslednímu údobí Vivaldiho života jsou kusé. Dne 7. února 1741 si zaznamenává *vévoda Anton Ulrich von Sachsen-Meiningen*, tehdy spoluregent svého vládnoucího nevlastního bratra, do svého vídeňského deníku: „Nachdeme VorHero den alten Vivaldi oder Preterosso gesprochen, Welcher den 8ten Vormittag, da eben Mein Journal dictiert Bey Mir ansagen Lassen aber auf eine andere Zeit VorWiesen worden.“ Následuje neukončená poznámka: „Dan Hat sich der Compositor Vivaldi.“ *Vévoda Ulrich* píše dnes už zaniklým pravopisem (vše uvádíme v originálním znění), užívá vyhyňulých zkratek. Zjišťujeme, že 7. února 1741 uvažuje vévoda, že přijme starého Vivaldiho, řečeného Prete rosso, a proto bude nucen odřici své denní přijetí, neboť Vivaldi ohlásil návštěvu na dopoledne 8. února. Také diktát (sekretáři) přímo ve své pracovně musí přeložit na dřívější dobu. Doplňující část poznámky můžeme volně interpretovat, aby se pak (prezentoval) skladatel Vivaldi. Onen zápis ve vévodově deníku je nejstarším dosud doloženým dokladem, jenž svědčí, že začátkem února 1741 (tedy dne osmého) byl skladatel zcela určitě ve *Vídni*. Dne 11. února vévoda poznamenává: „/.../ auch ist der Compositor Vivaldi Zum 2ten mahl da geWesen, Welchen aber Wiederum nicht gesprochen /.../“ („/.../ také tu byl skladatel Vivaldi podruhé, s nímž jsem však opět nehovořil /.../“.) Z této noticky plyne, že vévoda nepohovořil se skladatelem ani 8. února dopoledne, ani 11. února.

Dne 28. června vystaví Vivaldi ve *Vídni Antonioví Vinciguerrvi* (Vinciguerra) *hraběti von Collalto* potvrzení, že převzal 12 uherských zlatých, které získal za blíže neoznačený počet děl. Tato kvitance představuje poslední dokument psaný Vivaldiho rukou. V onom písemném potvrzení mohlo jít o Vivaldiho skladby, které nyní nacházíme v inventáři not ze zámku Brtnice na Moravě: *Sinfonia*

Vienna
 An. 28 giugno 1741
 Io ricevuto To 1200to Ungari d'ordini dal ^{Il} Secretario di S. E. et. M. S. M.
 Sig. Conte di Calabro paghimi per conto, et ordine del S. R. Uditorio
 per tanto Musica uenitabi! Val
 Io Ant. Vivaldi affermo questo sopra mano mia.

21 • Poslední Vivaldiho autografní zápis. Vídeň 28. června 1741.
 Potvrzení hraběti Collaltovi.
 Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, Brno.

RV 103, patnáct *houslových koncertů* RV 371, Anh. 13, 337, 367, 390, 189, 200, 255, 259, 273, 286, 290, 309, 304. Vivaldi v kvitanci píše: „28. června 1741. Já podepsaný jsem přijal prostřednictvím pana sekretáře Jeho Excelence pana Antonia Vinciguery hraběte von Collalto 12 ‚Ungari‘ z účtu a na příkaz Jeho Excelence za množství hudebnin, které jsem mu prodal. Cena 12 Ungari. Já, Antonio Vivaldi, potvrzuji výše zmíněné vlastní rukou.“ (Zmiňovaný inventář hudebnin ze zámku *Brtnice /Pirnitz/* je uložen v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, Smetanova 14, Brno.)

Vivaldi bydlel ve Vídni v domě sedláře a řemenáře *Augustina Wahlera*. Počestný řemeslník byl již mrtev, a tak dům vedla jeho vdova. Domu se říkalo „*Walleris Haus*“ („*Wahlerův dům*“) nebo „*Satlerisch Haus*“ (správně „*Sattlerisch*...“, tedy „*Sedlářův dům*“), nebo také „*Zum fliegenden Rössel*“ („*U bludného koníčka*“). V domě po letech bydlel právník *Johann Zizius*, známý *Beethovenův*, dále věhlasná tanečnice *Fanny Elssler* (ová). Dům je nyní již zbořen. Stál na rohu *Kärtnerstrasse* v blízkosti *Korutanské brány*, kterou ostatně Vivaldi vstoupil do města. Podle brány bylo pojmenováno známé divadlo (*Kärntnertheater*). Dnes se orientujeme podle toho, že demolici zničený dům umísťujeme v mysli na roh *Kärtnerstrasse* a *Philharmonikerstrasse*. Naprosto se nezmýlíme, označíme-li za místo onoho zbořeného „*vivaldiovského*“ domu dnešní *Hotel Sacher*, hned za Státní operou.

Poslední zaznamenaní *Antona Ulricha* a celý jeho deník je dnes uložen ve Vídni (Staatsarchiv Meiningen, tajný archiv, Geheimes Archiv, TXV, Nr. 35, fol. 9). Text o dvanácti uherských dukátech za prodej hudebnin má *Theophil Antonicek* ve vlastnictví. (Originál je v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, Brno.)

Dne 28. července 1741 nebo možná již jeden den dříve skonal Vivaldi v „*Sedlářově domě*“. S největší pravděpodobností byla u něho do poslední chvíle *Anna Girò*, neboť víme ze zápisu o daňových pohledávkách, uvalených na její dům v Benátkách, že údajně odjela do Vídně. O úmrtí se dovídáme z *Knihy poplatků za zemřelé*, která je uložena ve *farním úřadě Dómu sv. Štěpána*. Práví se v ní: „*Der Wohl Ehrwürdige Herr Antonj Vivaldi, Weltl. Priester, ist in Satlerisch Haus beym Kartner thor an Innerl. Brand bschaut worden, alt 60 Jahr, im Spitaler gottsacker.*“ („*Vpravdě Ctihodný pan Antonio Vivaldi, světský kněz, byl ohledán po vnitřní horečce, v Sedlářově domě u Korutanské brány, stár 60 let, ve*

špitálské roli boží.“) Onen „*Spitaller gottsacker*“ je místem před *Karlskirche* (Chrámem sv. Karla). Bylo určeno zemřelým sebevrahům a chudým hříšníkům. Vivaldi zemřel nemajetný. Pohřeb se uskutečnil *za skrovného osvětlení*, které stálo 2 zlaté a 36 krejcarů. Pan *kurát* obdržel 3 zlaté. Za *pohřební přikrov* bylo účtováno 2 zlaté a 15 krejcarů, *oznámení na faře* („obrázek“) stálo 30 krejcarů. Za *místo pro hrob* bylo třeba zaplatit 2 dukáty, *vystavovatel nebožtíka* a *kostelník* obdrželi dohromady 1 zlatý a 15 krejcarů, *chrámový sluha* byl odměněn 30 krejcarů. Bylo třeba vzít na pohřeb *šest lamp odolných proti větru*, což stálo 2 dukáty. *Šest hochů v kutnách* bylo odměněno 54 krejcarů. *Máry* byly poskytnuty za 15 krejcarů. Celkem tedy stál *pohřeb* Antonia Vivaldiho jeho pozůstalé částku 19 zlatých a 45 krejcarů.

Zdá se, že poslední hodinka přišla „v noci ze 27. na 28. července 1741 nebo v ranních hodinách 28. července. Vivaldiho mrtvé tělo bylo ohledáno jako první dne 28. července, stejně jako sepsán protokol o ohledání mrtvého. Jako první zaznamenání dne v knize mrtvých u Svatého Štěpána bylo uvedeno jméno Vivaldi“ (srov. *Informazioni e studi Vivaldiani. Bolletino dell'Istituto Italiano Antonio Vivaldi*, ročník 1–6, Milano 1980–1985; citát z roč. 6, 1985, s. 115).

Ubohý, chudobný Vivaldi! A přesto *Codex Gradenigo*, svazek 200, kapitola 173, kde nalezneme *laudatio A. Vivaldiho* (vytvořené anonymním pisatelem), uvádí (vydán byl v Benátkách), že „abbé Don Antonio Vivaldi, vynikající houslista zvaný Prete rosso, vysoce oceňovaný skladatel koncertů, vydělal svého času 50 000 dukátů, ale pro svoji obludnou rozhazovačnost zemřel nuzně ve Vídni“. Padesátitisícové příjmy Vivaldi zřejmě vložil hlavně do svého *impresáriovského podnikání*. Žil hudbou a pro hudbu. Dovedl vydělat, ale vše investoval v hudební, respektive operní, provoz. Své poslední dny trávil v *existenčních potížích*. Jeho smrt nenalezla ohlasu, když pomíneme ona slova z *Codexu Gradenigo*. Bylo tomu tak možná proto, že v době, kdy jeho hvězda zapadala, neměl žádného *oficiálního* postavení, tak jako jeho vídeňský kolega, císařský dvorní kapelník *Marc'Antonio Ziani*. Dost možná, že v posledních letech života upadal Vivaldi v *zapomenutí v širší veřejnosti*, ač znalci a hudební elita jej ctily. Jeho význam jako *operního skladatele* byl přece jen *lokální*. Široký evropský operní svět jej prakticky neznal. Evropa cílila „k novým břehům“ *osvícenství a doby klasické*. Běžně se o tom nepíše, ale my se domníváme, že i Vivaldi byl hlasatelem nové hudební orientace *rokokové*. Považovat jej za „barokního“ skladatele, jak se namnoze děje dnes v širší naší i zahraniční veřejnosti, je ovšem nedomyšlené, a tudíž *nesprávné*. I *Vivaldi objevoval novou dobu*.

